

**Науково-практичний
коментар бюджетного
кодексу України. Станом на
10 березня 2011**

У науково-практичному коментарі подано аналіз статей нової редакції Бюджетного кодексу України, норми якого регулюють як матеріальні, так і процесуальні відносини в галузі державного бюджету України та місцевих бюджетів усіх рівнів.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	9
Розділ I. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ	11
Глава 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	11
<i>Стаття 1.</i> Відносини, що регулюються Бюджетним кодексом України	11
<i>Стаття 2.</i> Визначення основних термінів	14
<i>Стаття 3.</i> Бюджетний період	19
<i>Стаття 4.</i> Склад бюджетного законодавства	20
Глава 2. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ПРИНЦИПИ	24
<i>Стаття 5.</i> Структура бюджетної системи України	24
<i>Стаття 6.</i> Зведений бюджет	25
<i>Стаття 7.</i> Принципи бюджетної системи України	26
<i>Стаття 8.</i> Бюджетна класифікація	29
<i>Стаття 9.</i> Класифікація доходів бюджету	30
<i>Стаття 10.</i> Класифікація видатків та кредитування бюджету	33
<i>Стаття 11.</i> Класифікація фінансування бюджету	37
<i>Стаття 12.</i> Класифікація боргу	38
<i>Стаття 13.</i> Складові частини бюджету	38
Глава 3. ФІНАНСУВАННЯ БЮДЖЕТУ (ДЕФЦИТ, ПРОФІЦИТ) ТА ДЕРЖАВНИЙ (МІСЦЕВИЙ) БОРГ	44
<i>Стаття 14.</i> Дефіцит та профіцит бюджету, залишок бюджетних коштів	44
<i>Стаття 15.</i> Джерела фінансування бюджету	47
<i>Стаття 16.</i> Здійснення державних (місцевих) запозичень та управління борговими зобов'язаннями	54
<i>Стаття 17.</i> Гарантії щодо виконання боргових зобов'язань суб'єктів господарювання	60
<i>Стаття 18.</i> Граничні обсяги боргу та гарантії	69
Глава 4. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС ТА ЙОГО УЧАСНИКИ	71
<i>Стаття 19.</i> Стадії та учасники бюджетного процесу	71
<i>Стаття 20.</i> Застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі	83
<i>Стаття 21.</i> Складання прогнозу бюджету на наступні плановим два бюджетні періоди	89
<i>Стаття 22.</i> Розпорядники бюджетних коштів	92
<i>Стаття 23.</i> Бюджетні призначення та асигнування	106
<i>Стаття 24.</i> Резервний фонд бюджету	113

<i>Стаття 25.</i>	Безспірне списання коштів бюджету та відшкодування збитків, завданих бюджету	117
<i>Стаття 26.</i>	Контроль та аудит у бюджетному процесі	124
<i>Стаття 27.</i>	Подання і розгляд законопроектів, що впливають на показники бюджету, та введення в дію таких законів	138
<i>Стаття 28.</i>	Доступність інформації про бюджет	140
Розділ II. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ.		143
Глава 5. ДОХОДИ, ВИДАТКИ ТА КРЕДИТУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.		143
<i>Стаття 29.</i>	Склад доходів Державного бюджету України	143
<i>Стаття 30.</i>	Склад видатків та кредитування Державного бюджету України	149
<i>Стаття 31.</i>	Таємні видатки	152
Глава 6. СКЛАДАННЯ ПРОЕКТУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ		152
<i>Стаття 32.</i>	Організаційні засади складання проекту Державного бюджету України	152
<i>Стаття 33.</i>	Визначення бюджетної політики на наступний бюджетний період	164
<i>Стаття 34.</i>	Інструкції з підготовки бюджетних запитів.	167
<i>Стаття 35.</i>	Складання бюджетного запиту	169
<i>Стаття 36.</i>	Аналіз бюджетних запитів і розробка проекту Державного бюджету України	175
<i>Стаття 37.</i>	Схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України	176
<i>Стаття 38.</i>	Матеріали, що додаються до проекту закону про Державний бюджет України	176
Глава 7. РОЗГЛЯД ТА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.		180
<i>Стаття 39.</i>	Розгляд та затвердження Державного бюджету України	180
<i>Стаття 40.</i>	Предмет регулювання закону про Державний бюджет України	186
<i>Стаття 41.</i>	Особливості формування надходжень бюджету та здійснення витрат бюджету в разі несвоєчасного набрання чинності законом про Державний бюджет України	188
Глава 8. ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ		192
<i>Стаття 42.</i>	Організація виконання державного бюджету	192
<i>Стаття 43.</i>	Казначейське обслуговування бюджетних коштів	196
<i>Стаття 44.</i>	Розпис Державного бюджету України	200
<i>Стаття 45.</i>	Виконання Державного бюджету України за доходами	207
<i>Стаття 46.</i>	Стадії виконання бюджету за видатками та кредитуванням	210
<i>Стаття 47.</i>	Встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів	211

<i>Стаття 48.</i>	Взяття бюджетних зобов'язань	212
<i>Стаття 49.</i>	Здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань	214
<i>Стаття 50.</i>	Повернення кредитів до бюджету	215
<i>Стаття 51.</i>	Особливості здійснення окремих видатків бюджету	216

**Глава 9. ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ
ПРО ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ 219**

<i>Стаття 52.</i>	Порядок внесення змін до закону про Державний бюджет України	219
<i>Стаття 53.</i>	Перевиконання надходжень Державного бюджету України	222
<i>Стаття 54.</i>	Скорочення видатків і кредитування загального фонду Державного бюджету України	224
<i>Стаття 55.</i>	Захищені видатки бюджету.	226

**Глава 10. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ТА ЗВІТНІСТЬ
ПРО ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ 227**

<i>Стаття 56.</i>	Ведення бухгалтерського обліку виконання Державного бюджету України	227
<i>Стаття 57.</i>	Порядок закриття рахунків після закінчення бюджетного періоду	231
<i>Стаття 58.</i>	Звітність про виконання Державного бюджету України	233
<i>Стаття 59.</i>	Місячний звіт про виконання Державного бюджету України	237
<i>Стаття 60.</i>	Квартальний звіт про виконання Державного бюджету України	238
<i>Стаття 61.</i>	Річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України.	241
<i>Стаття 62.</i>	Розгляд річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України.	246

Розділ III. МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ 248

Глава 11. НАДХОДЖЕННЯ ТА ВИТРАТИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ 248

<i>Стаття 63.</i>	Структура місцевих бюджетів	248
<i>Стаття 64.</i>	Склад доходів, що закріплюються за бюджетами місцевого самоврядування та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.	249
<i>Стаття 65.</i>	Нормативи відрахувань податку з доходів фізичних осіб до бюджетів місцевого самоврядування	252
<i>Стаття 66.</i>	Склад доходів бюджету Автономної Республіки Крим, обласних та районних бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.	254
<i>Стаття 67.</i>	Окремі особливості формування місцевих бюджетів.	256
<i>Стаття 68.</i>	Склад доходів та видатків бюджетів районів у містах	261
<i>Стаття 69.</i>	Доходи місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів.	262
<i>Стаття 70.</i>	Видатки та кредитування місцевих бюджетів	267
<i>Стаття 71.</i>	Бюджет розвитку місцевих бюджетів	269
<i>Стаття 72.</i>	Особливості затвердження місцевого бюджету з дефіцитом або профіцитом	275
<i>Стаття 73.</i>	Позики місцевим бюджетам	278
<i>Стаття 74.</i>	Особливості здійснення місцевих запозичень	280

Глава 12. СКЛАДАННЯ, РОЗГЛЯД, ЗАТВЕРДЖЕННЯ, ВИКОНАННЯ ТА ЗВІТНІСТЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.	285
<i>Стаття 75.</i> Порядок складання проектів місцевих бюджетів	285
<i>Стаття 76.</i> Проект рішення про місцевий бюджет та матеріали, що до нього додаються	294
<i>Стаття 77.</i> Затвердження місцевих бюджетів.	299
<i>Стаття 78.</i> Виконання місцевих бюджетів.	303
<i>Стаття 79.</i> Особливості формування надходжень та здійснення витрат місцевого бюджету у разі несвоєчасного прийняття рішення про місцевий бюджет	317
<i>Стаття 80.</i> Звітність про виконання місцевих бюджетів	319
Розділ IV. МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ.	324
Глава 13. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	324
<i>Стаття 81.</i> Поняття та мета регулювання міжбюджетних відносин	324
<i>Стаття 82.</i> Види видатків бюджетів.	325
<i>Стаття 83.</i> Джерела здійснення видатків бюджетів	326
<i>Стаття 84.</i> Забезпечення здійснення видатків	327
<i>Стаття 85.</i> Передача державою права на здійснення видатків	328
<i>Стаття 86.</i> Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами	330
Глава 14. РОЗМЕЖУВАННЯ ВИДАТКІВ МІЖ БЮДЖЕТАМИ	332
<i>Стаття 87.</i> Видатки, що здійснюються з Державного бюджету України	332
<i>Стаття 88.</i> Видатки, що здійснюються з бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення і враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	336
<i>Стаття 89.</i> Видатки, що здійснюються з районних бюджетів та бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення та враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	337
<i>Стаття 90.</i> Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів і враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	340
<i>Стаття 91.</i> Видатки місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	342
<i>Стаття 92.</i> Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	344
<i>Стаття 93.</i> Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	345

Глава 15. РОЗРАХУНОК ВИДАТКІВ, ЩО ВРАХОВУЮТЬСЯ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ОБСЯГУ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ.	347
<i>Стаття 94.</i> Фінансові нормативи бюджетної забезпеченості	347
<i>Стаття 95.</i> Корируючі коефіцієнти фінансових нормативів бюджетної забезпеченості	349
Глава 16. МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ.	350
<i>Стаття 96.</i> Види міжбюджетних трансфертів.	350
<i>Стаття 97.</i> Трансферти, що надаються з Державного бюджету України місцевим бюджетам	353
<i>Стаття 98.</i> Дотація вирівнювання бюджетам міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення і районним бюджетам, іншим бюджетам місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти.	355
<i>Стаття 99.</i> Дотація вирівнювання бюджету Автономної Республіки Крим та обласним бюджетам	359
<i>Стаття 100.</i> Кошти, що передаються до державного бюджету з бюджету Автономної Республіки Крим, обласних і районних бюджетів, міських (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджетів, інших бюджетів місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти	360
<i>Стаття 101.</i> Міжбюджетні трансферти між місцевими бюджетами.	361
<i>Стаття 102.</i> Субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення державних програм соціального захисту	367
<i>Стаття 103.</i> Додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, внаслідок наданих державою податкових пільг.	374
<i>Стаття 104.</i> Субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування	377
<i>Стаття 105.</i> Субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів)	379
<i>Стаття 106.</i> Субвенції на проведення видатків бюджетів місцевого самоврядування, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів	380
<i>Стаття 107.</i> Субвенції на виконання інвестиційних програм (проектів) з місцевих бюджетів	
<i>Стаття 108.</i> Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів	381

**Розділ V. КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ БЮДЖЕТНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА
ПОРУШЕННЯ БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 388**

**Глава 17. КОНТРОЛЬ ЗА ДОТРИМАННЯМ
БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 388**

Стаття 109. Повноваження Верховної Ради України з контролю за дотриманням бюджетного законодавства 388

Стаття 110. Участь Рахункової палати у здійсненні контролю у бюджетному процесі 393

Стаття 111. Повноваження Міністерства фінансів України та місцевих фінансових органів з контролю за дотриманням бюджетного законодавства 400

Стаття 112. Повноваження Державного казначейства України з контролю за дотриманням бюджетного законодавства 402

Стаття 113. Повноваження органів Державної контрольно-ревізійної служби з контролю за дотриманням бюджетного законодавства 407

Стаття 114. Повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних місцевих рад з контролю за дотриманням бюджетного законодавства 412

Стаття 115. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних місцевих рад з контролю за дотриманням бюджетного законодавства 414

**Глава 18. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЗАХОДИ
ВПЛИВУ ЗА ВЧИНЕНІ ПОРУШЕННЯ
БЮДЖЕТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 417**

Стаття 116. Порухення бюджетного законодавства 417

Стаття 117. Заходи впливу за порушення бюджетного законодавства. 426

Стаття 118. Застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства 435

Стаття 119. Нецільове використання бюджетних коштів. 438

Стаття 120. Зупинення операцій з бюджетними коштами 439

Стаття 121. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства 441

Стаття 122. Контроль за дотриманням бюджетного законодавства в частині міжбюджетних трансфертів, доходів та видатків місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів 447

Стаття 123. Відповідальність органів Державного казначейства України 448

Стаття 124. Оскарження рішення про застосування заходу впливу за порушення бюджетного законодавства. 451

Розділ VI. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ 453

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Бюджетного кодексу України». 463

ПЕРЕДМОВА

Бюджетним кодексом України регулюються суспільні відносини щодо складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, складання, розгляду і схвалення звітів про їх виконання, а також контролю за виконанням Державного бюджету України та місцевих бюджетів та відповідальності за їх невиконання. Ці відносини є різновидом публічних відносин, що виникають у сфері публічних фінансів (державного та муніципальних бюджетів) в процесі здійснення влади держави та місцевого самоврядування щодо фінансового забезпечення завдань і функцій держави і місцевого самоврядування. В цих відносинах виявляється воля держави, яку втілюють Верховна Рада України і Кабінет Міністрів України щодо централізованого фонду коштів, власником і головним розпорядником якого є держава.

Централізованим фондом коштів, необхідним для фінансового забезпечення функціонування місцевого самоврядування, є місцевий бюджет. Держава розподіляє бюджетні асигнування, необхідні для фінансування повноважень, пов'язаних з її функціонуванням, встановлює мінімальні державні соціальні стандарти і гарантії на всій території України, мінімальну бюджетну забезпеченість, розміри державного та/або муніципального боргу (конкретні розміри останнього встановлюються органами публічної влади на місцях), основні заходи фінансового контролю та аудиту на всіх етапах (стадіях) бюджетного процесу тощо.

Правові відносини, які виникають у процесі обігу публічних фінансів, об'єктивно потребують злагодженого механізму правового регулювання. У цей механізм включаються норми Конституції України, Бюджетного кодексу України, норми щорічних законів про Державний бюджет України, нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України та Державного казначейства України.

Чільне, а фактично провідне місце в механізмі правового регулювання бюджетних відносин як різновиду фінансових відносин посідає Бюджетний кодекс України. Вперше норми про бюджетні відносини в Україні були кодифіковані ще в 2001 році (а саме 21 червня 2001 року), а з 1 січня 2002 року вони були введені в дію. Це була перша редакція Бюджетного кодексу України, в якому були вміщені як загальні норми, що регламентували правила формування, затвердження та виконання державного і місцевих бюджетів, так і спеціальні норми, які стосувалися окремих ланок бюджетної системи України. Упродовж восьми років до Кодексу вносилися численні зміни і корективи, він доповнювався нормами окремих Законів (наприклад, Закону України «Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань» тощо). Однак в липні 2010 року Верховна Рада України

після опрацювання всіх попередньо внесених змін, а також доповнень, обумовлених правовими реаліями сьогодення, ухвалила нову редакцію Бюджетного кодексу, яку ми й розглядатимемо нижче.

Урегулювання практично всього бюджетного процесу (за винятком власне законодавчого процесу щодо прийняття закону про державний бюджет, що тепер детально регулюється Регламентом Верховної Ради України) нормами одного кодифікованого акта, з урахуванням численних нововведень, має суттєво полегшити підготовку бюджету та закону або рішення органу місцевого самоврядування про бюджет і виконання бюджетів усіх рівнів. Водночас, новизна окремих норм нової редакції Бюджетного кодексу може дещо ускладнити застосування його на практиці в найближчому майбутньому.

Завданням даного науково-практичного коментаря є надання комплексного професійного доктринального тлумачення норм Бюджетного кодексу України з урахуванням поєднаних з ними і деталізуючих останні норм інших нормативно-правових актів (Регламенту Верховної Ради України, постанов Кабінету Міністрів України, нормативних актів Міністерства фінансів і Державного казначейства), а також практики їх застосування, напрацьованої в ході підготовки і виконання щорічних законів про Державний бюджет України (які часто призупиняють дію окремих статей Бюджетного кодексу) і прийнятих на їх основі рішень органів місцевого самоврядування про відповідні місцеві бюджети, а також здійснення спроби усунути можливі колізії у їх реалізації в ході практичного виконання.

В процесі укладання даного коментаря використано Бюджетний кодекс України (Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI // *Голос України* від 04.08.2010 – № 143), Регламент Верховної Ради України (Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 року № 1861-VI // *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010. – № 14-15, № 16–17. – Ст. 133), а також щорічні Закони України «Про Державний бюджет України» та підзаконні акти, прийняті на їх виконання.

БЮДЖЕТНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Бюджетним кодексом України визначаються правові засади функціонування бюджетної системи України, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин та відповідальність за порушення бюджетного законодавства.

РОЗДІЛ I. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ

Глава 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Відносини, що регулюються Бюджетним кодексом України

1. Бюджетним кодексом України регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням бюджетного законодавства, а також питання відповідальності за порушення бюджетного законодавства.

Бюджетне право є одним з найскладніших інститутів фінансового права.

Відносини, що регулюються нормами Бюджетного кодексу України, є частиною фінансово-правових норм, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням основних централізованих фондів держави та органів місцевого самоврядування. Його норми встановлюють принципи бюджетної діяльності, склад бюджетної системи, регулюють відносини при розподілі доходів і видатків між ланками бюджетів, об'єднаних у бюджетну систему України, а також визначають порядок складання і розгляду проектів бюджетів і затвердження їх у формі закону про Державний бюджет України або рішень відповідних місцевих рад, виконання всіх видів бюджетів.

Питання правового регулювання бюджетних відносин в нинішніх умовах набувають все більшої актуальності. Вивчення норм бюджетного права, розуміння механізму їх дії, питань бюджетних повноважень, бюджетного контролю, відповідальності за порушення бюджетного законодавства та інших стало гострою необхідністю для вітчизняних юристів, співробітників представницьких та виконавчих органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємців і громадян. Інтерес до теорії і практики бюджетного регулювання і бюджетного процесу, правового регулювання державного і муніципального боргу, правового регулювання доходів і видатків бюджетної системи, правового режиму цільових бюджетних фондів не піддається сумнівам, оскільки бюджет (у всіх його проявах) є публічно-правовою категорією і слугує для вираження виключно загальнодержавних цілей (навіть коли йдеться про бюджети місцевого самоврядування, принаймні, в умовах чинної нині системи правового регулювання і розподілу бюджетних повноважень між окремими ланками бюджетної системи).

Державі, незалежно від форми правління, форми державного устрою і політичного режиму, на будь-якому етапі її історичного розвитку необхідні фінансові ресурси для вирішення завдань, які пов'язані з функціями держави. Як відомо, у функціях держави зосереджені зусилля

держави на вирішальних, життєво важливих напрямках його внутрішньої і зовнішньої діяльності. Не варто забувати, що вся функціональна діяльність держави спрямована на досягнення головної мети: матеріального і фізичного благополуччя людини і суспільства, максимальної правової і соціальної захищеності особистості та її вільного розвитку.

Бюджет, грошовий обіг – це дзеркало держави, барометр його економічного і соціально-політичного становища.

За визначенням низки вчених, деякі люди помилково уявляють бюджет як деяке грошове сховище. Насправді ж бюджет можна уявити як форму оперативного спрямування грошових коштів на певні цілі. Причому форма, якій надали режим закону. Тож бюджет можна вважати планом ведення державного і місцевого господарства на даний період часу.

В теорії фінансового права бюджет розуміється у трьох ключових аспектах. В матеріальному аспекті державний, як і місцевий бюджет, являє собою централізований в масштабах певного публічно-правового (державного чи місцевого) утворення фонд коштів, який знаходиться в розпорядженні органів державної влади чи місцевого самоврядування. При цьому сутність бюджету знаходить свій вияв у тих суспільних відносинах, які пов'язані з концентрацією та використанням його коштів, тобто в характеристиці бюджету як економічної категорії. В цьому аспекті (економічному) бюджет являє собою сукупність економічних (грошових) відносин, що виникають у зв'язку з формуванням, розподілом та використанням централізованих фондів грошових коштів, призначених для здійснення спільних завдань державних і муніципальних утворень і виконання функцій органів влади і самоврядування.

Як економічна категорія бюджет обумовлений тим, що виконання соціальної, політичної та економічної функцій будь-якої держави об'єктивно вимагає фінансових ресурсів, а задовольняються державні потреби в грошовій формі. На думку окремих фахівців, бюджет треба розуміти, перш за все, як сукупність доходів і видатків протягом певного визначеного періоду часу... виражені в цифрах план ведення державного господарства, встановлений на черговий бюджетний період, і закон, на підставі якого збираються доходи і здійснюються витрати.

Конституція (ст. 95) і Бюджетний кодекс України (ст. 4) чітко вказують на правову форму бюджету: будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби затверджуються виключно законом про Державний бюджет України. А місцеві бюджети – у формі рішень про місцеві бюджети.

Бюджет – це спосіб функціонування механізму утворення і витрачання грошових коштів, що використовуються для державних (та місцевих) потреб. Вказаний стан (функціонування) бюджету передбачає процес реалізації економічних та юридичних законів у єдності та взаємозв'язку, що також відображається у матеріальному аспекті бюджету. При цьому тільки завдяки закону (праву) фонди грошових коштів, фінансові ресурси володіють здатністю бути бюджетом.

Акумуляція в бюджетній системі значних грошових коштів створює можливості для забезпечення рівномірного розвитку економіки та культури на всій території країни, цільового розміщення в її межах потужних виробничих сил. Бюджет є потужним керуючим механізмом у розпорядженні держави, виступає провідником її фінансової політики. Місцеві бюджети натомість слугують фінансовою основою розвитку місцевого самоврядування. Іншими словами, через бюджети формуються грошові фонди держави і місцевого самоврядування, які забезпечують виконання завдань спільного для них значення, створюють фінансову основу для здійснення функцій державної влади і місцевого самоврядування.

Бюджет – центральний зв'язковий елемент усієї фінансової системи країни, який взаємопов'язаний з усіма іншими елементами фінансової системи, відтак, бюджетне право – ключовий елемент самого фінансового права. Бюджетне право регулює суспільні відносини, що складаються у сфері фінансової діяльності публічних суб'єктів, пов'язані з бюджетом, іншими словами, у сфері публічних фінансів. Предмет бюджетного права складають суспільні відносини, що виникають у сфері публічних фінансів, а саме при формуванні доходів бюджетів, витратах бюджетів, здійсненні бюджетного процесу, проведенні бюджетного контролю й застосування заходів примусу до порушників бюджетного законодавства.

Бюджетні відносини, які регулюються нормами Бюджетного кодексу, є видом фінансових відносин. Оскільки фінансові відносини регламентуються нормами фінансового права, яке є галуззю публічного права, де однією стороною правовідносин виступає орган держави або місцевого самоврядування, який підтримує публічний (загальний) фінансовий інтерес, то і бюджетні відносини регулюються фінансово-правовими нормами, що мають імперативний характер.

Важливість бюджету для держави і будь-якого органу держави або місцевого самоврядування робить особливо важливими фінансово-правові норми, які регулюють бюджетні відносини. Тому загальноприйнятою є думка про те, що бюджетно-правові норми становлять підгалузь фінансового права – бюджетне право. Предмет бюджетного права як підгалузі фінансового змінюється за волею держави. Так, Бюджетний кодекс України включає норми, які регулюють і відносини, пов'язані з запозиченнями та державним і муніципальним боргом. Включено до нього і норми, пов'язані з відповідальністю за бюджетні правопорушення.

Засіб, за допомогою якого держава на підставі юридичних норм забезпечує потрібну їй поведінку суб'єктів бюджетних відносин, тобто *метод* бюджетно-правового регулювання, такий самий, як і у всіх фінансово-правових відносинах – *метод* владних приписів (імперативний метод). Здебільшого держава або органи місцевого самоврядування видають акти, що вміщують *зобов'язання* або *заборону*. Держава встановлює, які доходи повинні забезпечувати безперебійне фінансування державних і місцевих органів, які видатки повинні супроводжувати повноваження, що надаються певним органам актами, які регулюють їх правовий статус. Останнім часом держава почала застосовувати також елементи диспозитивного методу, тобто дозволяти суб'єктам бюджетних правовідносин розпоряджатися своїми матеріальними і процесуальними правами. Однак ця диспозитивність відрізняється від цивільно-правового регулювання, оскільки в усіх фінансово-правових (і, відтак, бюджетно-правових) відносинах над усім превалує публічний фінансовий інтерес.

Суб'єктами бюджетних правовідносин виступають: держава Україна, яка діє, як правило, в особі уповноважених нею органів – Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування. Учасниками бюджетних правовідносин також є центральні та місцеві органи виконавчої влади. Серед державних органів виконавчої влади слід виокремити Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, Головне Контрольно-ревізійне управління України, Державну податкову адміністрацію України тощо. Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації є суб'єктами бюджетних правовідносин у межах повноважень, визначених відповідно до Конституції України Законами України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації» та нормами власне Бюджетного кодексу України.

Суб'єктами бюджетних правовідносин є розпорядники бюджетних коштів та одержувачі бюджетних коштів, які не мають статусу учасників бюджетного процесу й одержують кошти через розпорядників бюджетних коштів.

Об'єктом бюджетних правовідносин є те, на що спрямована поведінка суб'єктів цих відносин, яка прямо чи опосередковано пов'язана з розподілом чи перерозподілом централізованих фондів коштів. Коло суб'єктів бюджетно-правових відносин вужче, ніж коло суб'єктів інших фінансових правовідносин.

У юридичній науці загальноновизнано, що процесуальні норми не мають змісту поза матеріальними нормами. Процесуальні норми, власне, й існують для того, щоб реалізовувати матеріальні норми, оскільки матеріальні норми утворюють зміст правового регулювання. Державі потрібні фінансові ресурси, щоб виконувати свої функції і завдання; оскільки такі ресурси завжди обмежені, необхідно їх розподілити. Все це можна зробити через бюджет, який треба скласти, обговорити, затвердити і виконати. Саме ці норми є процесуальними. Застосування матеріально-правових норм без дотримання встановленого законодавством процесуального порядку неможливе.

Із ст. 1 Бюджетного кодексу випливає, що ним регулюються здебільшого процесуальні відносини: складання, розгляд, затвердження, виконання бюджетів та розгляд звітів про їх виконання, а також контроль за виконанням Державного бюджету України та місцевих бюджетів, питання застосування заходів впливу за порушення бюджетного законодавства тощо, тобто перелічуються стадії бюджетного процесу, до яких додається ще контроль за виконанням бюджетів та питання відповідальності за бюджетні правопорушення.

Слід зауважити, що бюджетне право як частина фінансового права включає і *матеріальні бюджетно-правові* норми, тобто норми, які регулюють склад доходної і видаткової частин бюджету, їх розподіл за бюджетами різних рівнів, бюджетне регулювання, що в Бюджетному кодексі України має назву бюджетних і міжбюджетних трансфертів, повноваження суб'єктів бюджетних правовідносин, а також процесуальні норми, які регулюють бюджетний процес, тобто складання і розгляд проекту бюджету, затвердження бюджету і акта (закону чи рішення) про бюджет, складання, розгляд і затвердження звіту про виконання бюджету. Ці етапи проходження бюджету називають стадіями бюджетного процесу. Кожний етап закінчується прийняттям акта відповідного органу.

Таким чином, у формулюванні змісту ст. 1 Бюджетного кодексу йдеться тільки про процесуальні бюджетні правовідносини, тоді як його норми регулюють і матеріальні бюджетні відносини, і процесуальні.

Крім того, слід зазначити ще одну особливість Бюджетного кодексу України, щоправда, характерну і для деяких статей Конституції України, які безпосередньо стосуються регулювання бюджетних відносин і в яких *отожджуються Державний бюджет України і закон про державний бюджет*. Наприклад, ст. 96 Конституції України встановила, що *Державний бюджет України* затверджується щорічно Верховною Радою на період з 1 січня по 31 грудня. Конституція України поклала на Кабінет Міністрів України обов'язок подавати Верховній Раді проект закону про державний бюджет на наступний рік. *Разом із проектом закону* про державний бюджет подається доповідь про хід виконання *Державного бюджету України* поточного року (іншими словами, як виконується закон, яким був затверджений державний бюджет на поточний рік).

Державний бюджет України, як і бюджет будь-якої країни, — це основний фінансовий план держави, який не може ототожнюватися з актом про бюджет (законом або рішенням місцевих рад про місцевий бюджет), який затверджує цей фінансовий план і в якому відображаються *узагальнюючі показники* доходної і видаткової частин бюджету. На Кабінет Міністрів України покладено обов'язок подати *проект Державного бюджету України і проект закону про державний бюджет*, а Верховна Рада України як вищий представницький (і єдиний законодавчий) орган має право на затвердження як Державного бюджету України, так і на прийняття закону про державний бюджет.

Стаття 2. Визначення основних термінів

1. У цьому Кодексі наведені нижче терміни вживаються в такому значенні:

1) бюджет — план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду;

2) бюджети місцевого самоврядування — бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах);

3) бюджетна класифікація — єдине систематизоване згрупування доходів, видатків, кредитування, фінансування бюджету, боргу відповідно до законодавства України та міжнародних стандартів;

4) бюджетна програма — сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної

мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій;

5) бюджетна система України — сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права;

6) бюджетне асигнування — повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження;

7) бюджетне зобов'язання — будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому;

8) бюджетне призначення — повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане цим Кодексом, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування;

9) бюджетний запит — документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди;

10) бюджетний процес — регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства;

11) бюджетні кошти (кошти бюджету) — належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету;

12) бюджетні установи — органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими;

13) видатки бюджету — кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування;

14) витрати бюджету — видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів;

15) власні надходження бюджетних установ — кошти, отримані в установленому порядку бюджетними установами як плата за надання послуг, виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації в установленому порядку продукції чи майна та іншої діяльності;

16) гарантований Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста борг — загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання — резидентів України щодо отриманих та непогашених на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено місцевими гарантіями;

17) гарантований державою борг — загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання — резидентів України щодо отриманих та непогашених на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено державними гарантіями;

18) головні розпорядники бюджетних коштів — бюджетні установи в особі їх керівників, які відповідно до статті 22 цього Кодексу отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень;

19) державне запозичення — операції, пов'язані з отриманням державою кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування державного бюджету;

20) державний борг — загальна сума боргових зобов'язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення;

21) дефіцит бюджету — перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету);

22) дотація вирівнювання — міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує;

23) доходи бюджету — податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ);

24) закон про Державний бюджет України — закон, який затверджує Державний бюджет України та містить положення щодо забезпечення його виконання протягом бюджетного періоду;

25) залишок бюджетних коштів — обсяг коштів відповідного бюджету, розпорядників та одержувачів бюджетних коштів цього бюджету на кінець звітного періоду;

26) інвестиційна програма (проект) — комплекс заходів, визначених на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів, виконання яких здійснюється з використанням коштів державного та/або місцевих бюджетів чи шляхом надання державних та/або місцевих гарантій;

27) коефіцієнт вирівнювання — показник, який використовується для розрахунку обсягу коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, з метою стимулювання нарощування доходів місцевих бюджетів у процесі бюджетного планування;

28) кошик доходів державного бюджету для надання міжбюджетних трансфертів — доходи загального фонду державного бюджету, за рахунок яких здійснюється перерахування дотації вирівнювання місцевим бюджетам;

29) кошик доходів місцевих бюджетів — доходи загального фонду, закріплені цим Кодексом на постійній основі за місцевими бюджетами, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів;

30) кошторис — основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень;

31) кредитування бюджету — операції з надання коштів з бюджету на умовах повернення, платності та строковості, внаслідок чого виникають зобов'язання перед бюджетом (надання кредитів з бюджету), та операції з повернення таких коштів до бюджету (повернення кредитів до бюджету). Для цілей цього Кодексу до кредитів з бюджету також належать бюджетні позички та фінансова допомога з бюджету на поворотній основі;

32) міжбюджетні трансферти — кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого;

33) місцеве запозичення — операції з отримання до бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету;

34) місцеві бюджети — бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування;

35) місцевий борг — загальна сума боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок місцевого запозичення;

36) місцевий фінансовий орган — установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції з складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету. Для цілей цього Кодексу Міністерство фінансів Автономної Республіки Крим віднесено до місцевих фінансових органів. Сільський голова забезпечує виконання функцій місцевого фінансового органу, якщо такий орган не створено згідно із законом;

37) надходження бюджету — доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів;

38) одержувач бюджетних коштів — суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету;

39) органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, — органи державної влади, а також органи місцевого самоврядування, уповноважені здійснювати контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів (обов'язкових платежів), інших надходжень бюджету;

40) паспорт бюджетної програми — документ, що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет);

41) платіж — виконання бюджетних, боргових чи податкових зобов'язань, що виникли в поточному або попередніх бюджетних періодах;

42) програмно-цільовий метод у бюджетному процесі — метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу;

43) проект бюджету — проект плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами державної влади (органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування) протягом бюджетного періоду, який є невід'ємною частиною проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет);

44) профіцит бюджету — перевищення доходів бюджету над його видатками (з урахуванням різниці між поверненням кредитів до бюджету та наданням кредитів з бюджету);

45) рішення про місцевий бюджет — нормативно-правовий акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної місцевої ради, виданий в установленому порядку, що затверджує місцевий бюджет та визначає повноваження відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації або виконавчого органу місцевого самоврядування здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду;

46) розпис бюджету — документ, в якому встановлюється розподіл доходів, фінансування бюджету, повернення кредитів до бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року відповідно до бюджетної класифікації;

47) розпорядник бюджетних коштів — бюджетна установа в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення витрат бюджету;

48) субвенції — міжбюджетні трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції;

49) управління бюджетними коштами — сукупність дій учасника бюджетного процесу відповідно до його повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів;

50) фінансовий норматив бюджетної забезпеченості — гарантований державою в межах наявних бюджетних коштів рівень фінансового забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно Радю міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування, що використовуються для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів;

51) фінансування бюджету — надходження та витрати бюджету, пов'язані із зміною обсягу боргу, обсягів депозитів і цінних паперів, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), зміна залишків бюджетних коштів, які використовуються для покриття дефіциту бюджету або визначення профіциту бюджету.

У цій статті розкривається зміст термінів, які вживаються в Бюджетному кодексі України. Їх зміст і значення розкриваються у коментарях до кожної статті.

Однак, деякі терміни в коментованій редакції Бюджетного кодексу подані дещо інакше, ніж як їх прийнято традиційно розглядати у фінансово-правовій та економічній літературі:

1) бюджет визначається як план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду. Але Бюджетний кодекс — це звід юридичних норм. Він уособлює систематизоване бюджетне законодавство, яке складається із організованої сукупності фінансово-правових норм. Бюджет — це централізований фонд коштів, який утворюється завдяки тому, що основний фінансовий план, на підставі якого формується, розподіляється і використовується централізований грошовий фонд держави або органу самоврядування, затверджується актом, правову форму якого визначила Конституція України. Адже всі фінансові відносини (а бюджетні — їх вид) існують у формі правовідносин. Поки відповідний орган представницької влади (Верховна Рада України чи представницький орган місцевого самоврядування) не затвердить бюджет, його немає. Існує тільки проект. Тому у визначенні бюджету повинно бути вказано на те, що це основний фінансовий план, затверджений законом чи рішенням місцевої ради;

2) у п. 8 йдеться про сутність *бюджетного призначення*. Пояснюється, що бюджетне призначення — це *повноваження*, надане головному розпоряднику бюджетних коштів цим Кодексом, законом про Державний бюджет України або рішенням про місцевий бюджет. У житті та практиці все йде від протилежного. Конституція України і положення чи статuti наділяють державні та місцеві органи повноваженнями, але для їх виконання необхідні бюджетні кошти. Саме у законі про державний бюджет або рішенні про місцевий бюджет і вирішуються питання, скільки (кількісний показник) і коли (бюджетний період) відпускаються кошти на виконання повноважень органів держави або місцевих органів, тобто вказані в актах бюджетні *призначення* видаються розпорядником бюджетних коштів, а в ст. 82 йдеться про види видатків *на здійснення повноважень*;

3) у п. 13 дається визначення *видатків бюджету*, тобто коштів, що спрямовуються на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів на погашення боргу, на кредити з бюджету, на розміщення на депозитах, на придбання цінних паперів, а також на повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових

платежів) та інших доходів бюджету та на проведення їх бюджетного відшкодування. Цей сенс вкладається в термін «видатки» в усьому Бюджетному кодексі.

Але в п. 14 міститься інший термін — «витрати бюджету», тобто видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів. Водночас, у ст. 15, де йдеться про джерела фінансування бюджету, у п. 3 ч. 1 записано, що фінансування бюджету відбувається, зокрема, за рахунок повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів, тобто стосовно державного бюджету застосовуються чітко два терміни: видатки і витрати. Однак у ст. 63 Бюджетного кодексу України записано, що місцевий бюджет вміщує в собі надходження (тобто доходи) і витрати (а за п. 14 ст. 2 витрати — це кошти на надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів) на виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження і витрати становлять єдиний баланс відповідного бюджету, тобто застосовується різна термінологія до однакових явищ. Недаремно французький філософ Рене Декарт говорив про те, що застосування правильних слів позбавляє світ від половини непорозумінь.

Стаття 3. Бюджетний період

1. Бюджетний період для всіх бюджетів, що складають бюджетну систему України, становить один календарний рік, який починається 1 січня кожного року і закінчується 31 грудня того ж року. Неприйняття Верховною Радою України закону про Державний бюджет України до 1 січня відповідного року не є підставою для встановлення іншого бюджетного періоду.

2. Відповідно до Конституції України бюджетний період для Державного бюджету України за особливих обставин може бути іншим, ніж передбачено частиною першою цієї статті.

Особливими обставинами, за яких Державний бюджет України може бути затверджено на інший, ніж передбачено частиною першою цієї статті, бюджетний період, є:

1) введення воєнного стану;

2) оголошення надзвичайного стану в Україні.

3. У разі затвердження Державного бюджету України на інший, ніж передбачено частиною першою цієї статті, бюджетний період місцеві бюджети мають бути затверджені на такий самий період.

Стаття 96 Конституції України встановила, що Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин — на інший період. Бюджет у більшості країн приймається на один рік. Верховна Рада України, як і парламент будь-якої іншої країни, дає згоду й одночасно завдання виконавчій владі збирати доходи, що встановлені законодавством, і витратити їх на санкціоновані потреби тільки протягом встановленого періоду, який і одержав назву бюджетного періоду, фінансово-або адміністративного року.

В Україні, як бачимо, він триває календарний рік. Як і в Україні, бюджетний період (рік) збігається з календарним у Росії, Австрії, Бельгії, Італії та багатьох інших країнах. З 1 квітня бюджетний період починається у Великій Британії, Данії, Японії; з 1 червня — в Австралії, Норвегії, Швеції; з 1 жовтня — в Нігерії та США. Початок бюджетного періоду, як правило, пристосовується до закінчення бюджетної сесії парламенту країни, на якій приймається бюджет.

У фінансовій практиці, особливо при проведенні фінансового контролю, виникає ще один термін — бюджетний цикл. Бюджетний цикл — це строк діяльності держави або органу міс-

цевого самоврядування з одним бюджетом на один бюджетний період і охоплює час формування бюджету, тобто складання прогнозного проекту і Основ бюджетної політики на наступний період, пропозиції проекту бюджету у першому читанні в парламенті, розгляд проекту, затвердження бюджету і закону про бюджет (або рішення), виконання бюджету і закону про державний бюджет, контроль за його виконанням протягом року і, нарешті, складання, розгляд і затвердження звіту про виконання бюджету. Після затвердження звіту про виконання бюджету завершується бюджетний цикл по бюджету одного періоду. Бюджетний цикл триває приблизно три роки.

Ст. 96 Конституції України передбачає можливість затвердження Верховною Радою України бюджету за особливих обставин не тільки на календарний рік, але й на інший період.

Конституція України передбачає й випадки надзвичайного стану, який може бути оголошений Верховною Радою України за поданням Президента України (ст. 85 та 106 Конституції України). Особливими обставинами, за яких може бути прийнято бюджет на інший, аніж річний, тобто з 1 січня по 31 грудня, період, вважається введення воєнного стану, коли Верховна Рада схвалить рішення Президента про оголошення стану війни, про використання Збройних Сил України у разі збройної агресії проти України або у разі загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, або приймає у разі необхідності рішення про введення в Україні надзвичайного стану, – з наступним затвердженням такого рішення Верховною Радою України.

Норми Бюджетного кодексу встановлюють обов'язковість прийняття місцевих бюджетів на інший період, ніж на календарний рік, якщо державний бюджет буде прийнято на інший період. Оскільки закон про державний бюджет вміщує види й розміри допомоги (трансфертів) місцевим бюджетам із місцевих до державного, та без затвердження закону про державний бюджет цього зробити неможливо, цілком логічно, що місцеві бюджети повинні прийматися на інший період, аніж річний, тільки після прийняття державного бюджету на аналогічний період.

Стаття 4. Склад бюджетного законодавства

1. Бюджетне законодавство складається з:

- 1) Конституції України;**
- 2) цього Кодексу;**
- 3) закону про Державний бюджет України;**
- 4) інших законів, що регулюють бюджетні відносини, передбачених статтею 1 цього Кодексу;**
- 5) нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, прийнятих на підставі і на виконання цього Кодексу та інших законів України, передбачених пунктами 3 та 4 цієї частини статті;**
- 6) нормативно-правових актів органів виконавчої влади, прийнятих на підставі і на виконання цього Кодексу, інших законів України та нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, передбачених пунктами 3, 4 та 5 цієї частини статті;**
- 7) рішень про місцевий бюджет;**
- 8) рішень органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, прийнятих відповідно до цього Кодексу, нормативно-правових актів, передбачених пунктами 3, 4, 5, 6 і 7 цієї частини статті.**

2. Бюджетна система України і Державний бюджет України встановлюються виключно цим Кодексом та законом про Державний бюджет України.

Якщо іншим нормативно-правовим актом бюджетні відносини визначаються інакше, ніж у цьому Кодексі, застосовуються відповідні норми цього Кодексу.

Виключно законом про Державний бюджет України визначаються надходження та витрати Державного бюджету України.

[Перейти на сайт →](#)